

Obitelj Knežević i obnova nekadašnjeg čakovečkog pavlinskog samostana početkom 19. stoljeća - čitanje povijesnih zapisa i arheoloških tragova

Marijana Korunek

Marijana Korunek
Ministarstvo kulture
Uprava za zaštitu kulturne baštine
Konzervatorski odjel u Varaždinu
marijana.korunek@min-kulture.hr

Izvorni znanstveni rad/
Original scientific paper
Primljen/Received: 24. 2. 2016.

UDK
929 Knežević
272-523:272-788(497.5 Čakovec)“18“

DOI:
<http://dx.doi.org/10.17018/portal.2016.14>

SAŽETAK: U ovom radu govori se o sudbini čakovečkog pavlinskog kompleksa nakon ukinuća pavlinskog reda na području Habsburške Monarhije 1786. godine. U prvo vrijeme brigu o bivšim samostanskim građevinama preuzima Ugarska dvorska komora, a početkom 19. stoljeća njihov vlasnik postaje barun Vinko Knežević, koji cijeli nekadašnji samostanski sklop pretvara u svoju privatnu rezidenciju. Govoreći o samostanskom kompleksu, možemo utvrditi da je to njegova posljednja građevinska faza, izuzev kasnijeg stilskog ujednačavanja vanjštine crkvenog svetišta. Nakon Kneževića slijedi degradacija i u konačnici rušenje samostanskih zgrada, najvjerojatnije potkraj 19. stoljeća. Od čitavog kompleksa danas se u cijelosti očuvalo samo svetište nekadašnje samostanske crkve pretvoreno u kapelu sv. Jelene, dok je ostatak u arheološkom sloju. Analizom pronađenih temelja zidova te dostupne literature i dokumentacije, izdvojene su arheološke strukture koje se mogu pripisati toj građevinskoj fazi, ali se ne isključuje mogućnost da one u velikoj mjeri nastaju još u baroknoj pregradnji samostanskog sklopa.

KLJUČNE RIJEČI: Čakovec, Šenkovec, pavlinski samostan, dvorac, barun Vinko Knežević

Na području današnje Međimurske županije djelovao je od 1376. do 1786. godine pavlinski samostan, koji se u povijesnim izvorima vezuje uz grad Čakovec te se stoga i naziva čakovečkim samostanom. Izvorno je samostanski sklop stajao na osami, o čemu najbolje svjedoči prikaz što ga je 1752. godine u svojoj knjizi *Natale solum...* objavio Josip Bedeković (sl. 1).¹ Danas se ostaci nekadašnjeg čakovečkog pavlinskog samostana nalaze unutar naselja Šenkovec, a takvo stanje rezultat je ekspanzije toga naselja u posljednjih nekoliko desetljeća.

Samostanska zajednica bila je uhodana zatvorena cjelina, koja je unutar svojih zidova pronalazila duhovni mir, ali je ipak u korelaciji sa sredinom u kojoj je djelovala ostavila važan trag te je utjecala na formiranje međimurske povijesti, ali i povijesti šire regije.

Kompleks nekadašnjeg čakovečkog pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije i Svih svetih, odnosno sv. Jelene,

sastojao se od nekoliko segmenata, a to su: samostanska crkva, zvonik, bočna kapela heksagonalnog tlocrta, zgrada samostana (od tri krila formirana oko klaustura, dok je na četvrtoj strani bio hodnik), zatim pomoćne gospodarske građevine i ogradni zid. Ti građevinski segmenti prepoznaju se na prikazima samostana iz 18. stoljeća, te tlocrtima i katastarskim planovima iz 19. stoljeća. U kontekstu građevinskog razvoja sklopa ti prikazi dokumentiraju kasnu fazu njegova razvoja (sl. 1, 2, 3).

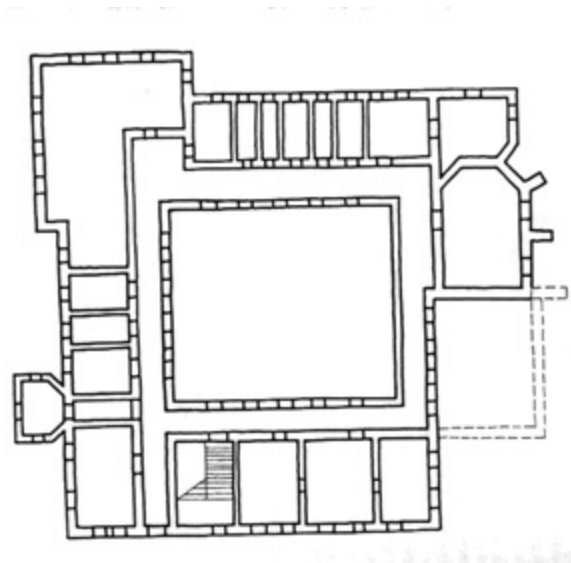
Nakon više od četiri stoljeća djelovanja na području Međimurja, samostan je 1786. godine ukinut dekretom cara Josipa II., a o ukinuću samostana i preuzimanju cjelokupne njegove imovine sastavljen je detaljan zapisnik.² Uslijedile su godine u kojima Ugarska dvorska komora upravlja svim samostanskim posjedima i cijelim kompleksom, no ona nije vodila pretjeranu brigu o njegovu održavanju. Od 1786. do 1789. godine upravitelj imanja

1. Prikaz samostana Blažene Djevice Marije i Svih svetih, odnosno svete Jelene u Šenkovcu pokraj Čakovca (preuzeto iz: JOSIP BEDEKOVIĆ, 1752., između stranica 270 i 271)
Depiction of the Monastery of the Blessed Virgin Mary and All Saints, i.e. St. Helen in Šenkovec near Čakovec (taken from: JOSIP BEDEKOVIĆ, 1752, between pp. 270 and 271)

2. Katastarski plan naselja Šenkovec iz 1859. godine, detalj (Državna geodetska uprava, Područni ured za katastar Čakovec)
Cadastral plan of Šenkovec from 1859, detail (State Geodetic Administration, Local Cadastral Office Čakovec)

2. Tlocrt samostanskog sklopa koji nastaje 1880-ih godina, Ivan Ádám (preuzeto iz: TAMÁS GUZSIK, 2003., 135)
Layout of the monastery complex originating in the 1880s, Ivan Ádám, (taken from: TAMÁS GUZSIK, 2003, 135)

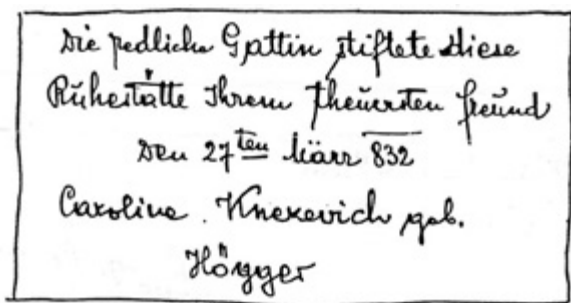
bio je Ignacije Riegelsperger, koji predlaže Komori da se popravi krov crkve i kapele, jer su od kiše stradali svodovi, dok je crkva opisana kao vlažna, a zidovi i ostalo kao pljesnivi.³ To potvrđuje i stajalište čakovečkih franjevaca, koji su nakon ukinuća pavlinskog reda odbili preseljenje u njihov samostan zato što je bio tako vlažan da u prizemlju nisu mogli stanovati ni pavlini, a crkva i samostan zahtijevali su toliko popravaka da franjevci to nisu mogli poduzeti.⁴ Navodi se i da je nakon ukidanja pavlinskog reda, u vrijeme ratova što ih je Austrija vodila s Napoleonom, samostanski kompleks služio kao vojno skladište, a samostanska crkva kao pekara, dok su gospodarske zgrade bile u ruševnom stanju.⁵

Unatoč takvom lošem stanju samostanskih zgrada, početkom 19. stoljeća za taj se kompleks zainteresirao barun Vinko Knežević. Njemu su se sviđjeli položaj i kraj, lijepi šumski krajolik i glavna cesta koja je išla posred dominija i koja je bila prilično prometna. Zatražio je od kralja da mu se dodijeli to bivše pavlinsko imanje, koje se sastojalo od sela Šenkovec, Mačkovec, Zasad, Knezovec, većeg dijela sajmenog središta Štrigove i obližnjeg sela Leskovec, sa svim pripadajućim apertinencijama, kao i u vrijeme pavlina.⁶

Kompleks 1802. godine kralj Franjo dodjeljuje barunima Knežević u djelomičnu zamjenu za njihove uzete posjede oko Gračaca u Lici.⁷ U posjed pavlinskih imanja u Međimurju baruni Knežević ušli su temeljem kraljeve darovnice iz 1805. godine.⁸

Kneževići, novi vlasnici bivšeg samostanskog kompleksa

O povijesti obitelji Knežević doznajemo iz očuvanih memoara samog baruna Vinka Kneževića, čiji tekst nam donosi Velimir Deželić (prijevod memoara objavio je Zvonimir Bartolić).⁹ Prvotno obiteljsko ime bilo je Knezić, a domovina Bosna i Hercegovina, s glavnim sjedištem posjeda u Bročnu (Brotnju) u Hercegovini. Kad je bosanski kralj Stjepan Tomašević poražen od Osmanlija 1463. godine, a cijela zemlja osvojena, stanovništvo je bilo prisiljeno napustiti te krajeve. Među njima je bio i Ivan Knezić, koji se povukao na Krbavsko polje te stekao posjede u Gračacu. Knezići, odnosno Kneževići, bili su staro hrvatsko-ugarsko plemstvo, koje im je poveljom od 2. srpnja 1466. godine potvrdio kralj Matija Korvin, a poveljom od 15. svibnja 1628. godine car i kralj Ferdinand II. Jedan od istaknutijih članova obitelji Knežević bio je Vinkov otac Martin, koji je stekao slavu u vrijeme Karla VI. te posebice u vrijeme kraljice Marije Terezije, koja mu 7. travnja 1763. godine dodjeljuje barunat i ugarsku magnatsku povelju.¹⁰ U popisu carskih i kraljevskih generala Austrijskog državnog arhiva, kao Kneževići od Svete Jelene navode se: Martin (1708.-1781.), Juraj (1733.-1805.), Ivan (1743.-1809), Petar (1746.-1814.) i Vinko (1755.-1832.).¹¹ Tu vidimo da se i otac Vinka Kneževića, Martin, navodi kao Knežević od Svete

4. Tekst ploče koju je dala postaviti barunica Karolina Knežević svojem suprugu Vinku. Tekst je 1924. zabilježio Stjepan Savić Nossan u *Tumaču položajnom nacrtu ostataka nekadanje pavlinske crkve u Sv. Heleni kraj Čakovca, sa još postojećim sanktuarijem* (MK - UZKB - P, inv. br. 32658)

Inscription on a slab commissioned by Baroness Karolina Knežević for her husband Vinko, recorded in 1924 by Stjepan Savić - Nossan in Tumač položajnom nacrtu ostataka nekadanje pavlinske crkve u sv. Heleni kraj Čakovca, sa još postojećim sanktuarijem ([Ministry of Culture - Directorate for the Protection of Cultural Heritage - Plans] MK - UZKB - P, inv. no. 32658)

5. Ulomci ploče koju je dala postaviti barunica Karolina Knežević svojem suprugu Vinku, pronađeni u arheološkim istraživanjima 1991. godine (dokumentacija Arheološkog odjela Muzeja Međimurja Čakovec)

Fragments of the inscription slab commissioned by Baroness Karolina Knežević for her husband Vinko, found in the archaeological excavations of 1991 (documentation of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje Čakovec)

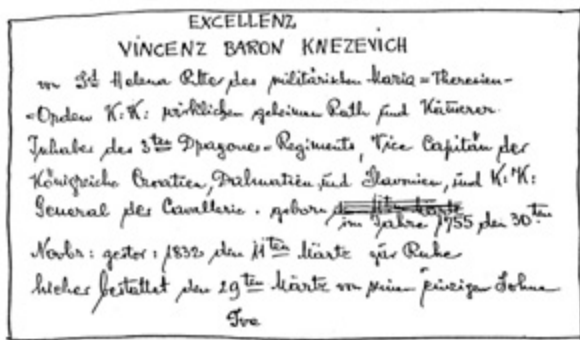
Jelene, što ne može biti točno, jer Martinovi sinovi dobivaju taj posjed tek nakon njegove smrti.

Kao što je navedeno, kralj Franjo dodjeljuje barunima Knežević posjede ukinutog pavlinskog samostana Svete Jelene kod Čakovca 1802. godine. U početku su vlasnici imanja bila sva braća Knežević: Vinko, Juraj, Antun, Ivan, Petar i Leopold, dok su sestre Marijana i Cecilija bile namirene prilikom udaje. Vinko i Ivan otkupili su dijelove posjeda u Međimurju od braće i tako postali jedini vlasnici Svete Jelene i Štrigove s pripadajućim posjedima. Oni su međusobno podijelili posjede tako da je Vinko postao vlasnik Svete Jelene, a Ivan Štrigove.¹²

Barun Vinko Knežević bio je general konjaništva, tajni savjetnik i komornik, te titularni vlasnik 3. dragunske pukovnije. Još kao vrlo mlad, sa 17 godina stupio je u Kraljevsku ugarsku plemićku gardu na bečkom dvoru, a tri godine poslije premješten je u 56. linijsku pješačku pukovniju. Godine 1778. promaknut je u čin natporučnika i premješten u pukovniju Wurmsеровih husara, gdje je stekao čin satnika i zapovjednika eskadrona. Nakon toga u Vukasovićevu dobrovoljačkom korpusu stekao je čin bojnika, a kako je taj korpus raspušten 1790. godine, Knežević preuzima zapovjedništvo nad hrvatskim, odnosno Kneževićevim husarima. Nakon završetka rata taj korpus je raspušten, a Knežević je ponovno premješten Wurmsеровim husarima, poslije i pukovnici S. Vécsey. Vinko je u Prvom koalicijskom ratu (1792.-1798.) predvodio divizion husara u zapadnoj Galiciji. U to vrijeme, točnije 1793. godine, barun Vinko Knežević u Opavi se oženio barunicom Karolinom Högger von Bernlach und Weisenburg. Tri godine poslije, u Vécseyevoj husarskoj pukovnici postao je potpukovnik, a 1797., prema izričitoj zapovijedi cara Franje II., postaje pukovnik i zapovjednik

2. husarske pukovnije nadvojvode Josipa. Pod njegovim vodstvom ta se pukovnika istaknula u Drugom koalicijskom ratu (1798.-1800.) te je barunu Kneževiću zbog zasluga još na ratištu dodijeljen Viteški križ Reda Marije Terezije. Nakon toga je 1800. godine promaknut u čin general-bojnika, a nakon završetka rata postaje brigadir u Radgoni u Štajerskoj. U Trećem koalicijskom ratu 1805. godine dodijeljen je vojsci nadvojvode Karla u Italiji, a za zasluge u tom ratu dobiva titulu dvorskog tajnog savjetnika. Godine 1808. promaknut je u podmaršala i izabran za potkapetana Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Zanimljiv je podatak da je upravo on, prilikom tog svojeg imenovanja sljedeće godine, održao u Hrvatskom saboru kratak govor na hrvatskom jeziku, što je prva službena uporaba hrvatskog jezika u Saboru. U Petom koalicijskom ratu, 1809. godine, Knežević zapovijeda insurekcijskim četama, jer je ban bio u Italiji. Imenovan je titularnim pukovnikom - vlasnikom 3. dragunske pukovnije. Nakon sklapanja mira, s Josipom Klobušičkim imenovan je povjerenikom za predaju hrvatskih krajeva južno od Save Francuzima, a potom postaje zapovjednik Varaždinskog generalata. Knežević je zbog zdravstvenih problema umirovljen 1812. godine, ali je iduće godine ponovno izabran za potkapetana Kraljevstva. Organizirao je insurekciju za Šesti koalicijski rat (1813.-1814.), a s vojskom je preko Rijeke i Trsta napredovao u Italiju, gdje 1815. godine preuzima zapovjedništvo Venecije. Nakon toga rata dobiva počasni čin generala konjaništva te je ponovno umirovljen.¹³

S obzirom na to da je barun Vinko Knežević tijekom godina dugo bio na ratištima, u njegovoj odsutnosti posjedom je upravljao njegov brat Ivan. Brat Antun udružio se s grofom Feštetićem, koji je tada posjedovao veći dio Međimurja, te je zajedno s njim činio nepravde bra-

6. Tekst ploče baruna Vinka Kneževića koji je zabilježio Stjepan Savić Nossan 1924. godine u *Tumaču položajnom nacrtu ostataka nekadanje pavlinske crkve u Sv. Heleni kraj Čakovca, sa još postojećim sanktuarijem* (MK - UZKB - P, inv. br. 32658)
Inscription on the slab of Vinko Knežević, as recorded in 1924 by Stjepan Savić - Nossan in Tumač položajnom nacrtu ostataka nekadanje pavlinske crkve u sv. Heleni kraj Čakovca, sa još postojećim sanktuarijem (MK - UZKB - P, inv. no. 32658)

tu Vinku, ometanjem, prekoračenjem međa i neopravdanim prisvajanjem. Grof Feštetić je dao posjeći i prastare hrastove, koji su bili međa uz novu krčmu, kako bi prigrabio male dijelove zemlje, da dobije put za ometanje godišnjih sajмова kod Svete Jelene. Zbog toga je Vinko zatražio povjerenstvo na licu mjesta, koje je odobreno, a nakon uviđaja, sam je naredio svojim seljacima da na mjestu srušenih hrastova podignu visoku ogradu. Od tog vremena uspostavljeni su dobrosusjedski odnosi s grofom Feštetićem.¹⁴

Vinko je nakon umirovljenja ostatak života proveo na svojem imanju Sveta Jelena, gdje umire 11. ožujka 1832. godine,¹⁵ a neki autori navode da iste godine umire i njegova supruga, barunica Karolina Knežević, rođ. Högger.¹⁶ Podatak o smrti Vinkove supruge Karoline 1832. godine ne može biti točan, a zasigurno proizlazi iz pogrešnog tumačenja natpisa na kamenoj ploči (sl. 4, 5) koju je ona postavila tek preminulom suprugu, nekoliko dana nakon njegove smrti. Cjeloviti tekst te ploče dokumentirao je 1924. godine Stjepan Szavits Nossan (sl. 4), a u to vrijeme ona je još stajala uzidana u grobnicu obitelji Knežević u zaključku kapele sv. Jelene, odnosno nekadašnjeg svetišta samostanske crkve. Ploča je fragmentarno pronađena u arheološkim istraživanjima provedenim 1991. godine (sl. 5).¹⁷ U dokumentaciji i literaturi pogrešno se dakle navodi kao nadgrobna ploča Karoline Knežević, rođene Högger, supruge Vinka Kneževića. Zapravo nije poznato kad je barunica umrla, ni gdje je pokopana, ali je sigurno da nije umrla iste godine kad i njezin suprug Vinko. U prilog tome ide i baruničina očuvana korespondencija sa sinom tri godine nakon suprugove smrti, koju nam donosi Vladimir Brnardić.¹⁸

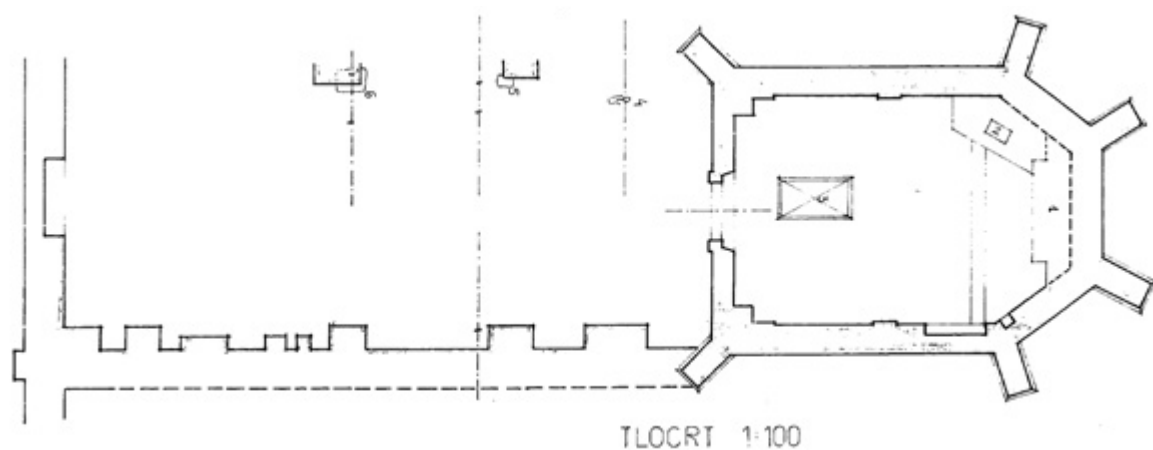
Također, postoje dvojbe o tome koliko je sinova imao barun Vinko Knežević. Vladimir Brnardić i Zvonimir Bartolić navode podatak da je Vinko Knežević imao dva sina:

Aleksandra, rođenog 1810. godine, koji je 1831. godine bio kadet Kraljevske Bad Bayer dragunske pukovnije u Kaniži, i Konstantina, rođenog 1811. godine, koji je služio kao kadet u 2. dragunskoj pukovniji.¹⁹ Zvonimir Bartolić spominje i Vinkova sina Ivana, koji umire 25. svibnja 1886. godine, za kojega pak Vladimir Kalšan i Emil Laszowski navode da je zapravo jedini sin baruna Vinka Kneževića.²⁰ Tijekom arheoloških istraživanja provedenih 1924. godine pod vodstvom Emila Laszowskog, dokumentirana je nadgrobna ploča baruna Vinka Kneževića. Ta je ploča danas nažalost izgubljena, pa nam je stoga bitan zapis o njoj, odnosno prijepis teksta s ploče, koji je tada izradio Stjepan Szavits Nossan (sl. 6).²¹ Ploča je bila postavljena na bočnu stranu zidane grobnice baruna Vinka Kneževića, u unutrašnjosti kapele sv. Jelene (sl. 7).

Iz teksta na navedenim pločama vidljivo je da je prvu dala postaviti Vinkova supruga Karolina, 27. ožujka 1832. godine, a drugu njegov sin Ivan dva dana poslije. Kao što je navedeno, postoje dvojbe o tome koliko je sinova imao Vinko Knežević. Prema povijesnim izvorima koje je objavio Vladimir Brnardić, nedvojbeno je imao dva sina: Aleksandra i Konstantina.²² Čini se da se autori koji spominju njegova sina Ivu, odnosno Ivana, ponajprije oslanjaju na tekst nadgrobne ploče Vinka Kneževića na kojoj stoji da ju je podigao sin Ive. Međutim, povijesni izvori doista potvrđuju postojanje i trećeg sina, Ivana. On se spominje u dokumentima koji se tiču sudskih sporova, i to od 4. ožujka 1836., 13. studenoga 1837. i 29. travnja 1839. godine.²³ Kako su dakle sva tri sina potvrđena u povijesnim izvorima, možemo zaključiti da je Vinko Knežević doista imao tri sina. Međutim, zbunjuje podatak s njegove nadgrobne ploče na kojem se Ive izričito navodi kao *seinem einzigen Sohne Ive*, odnosno kao jedini sin, iako su i Aleksander i Konstantin bili živi u vrijeme očeve smrti. Natpis s nadgrobne ploče možda možemo tumačiti u kontekstu toga da je Ive, odnosno Ivan, bio njegov nasljednik, jer se on jedini od Vinkovih sinova nakon očeve smrti navodi na posjedu Sveta Jelena.

Zanimljiv je i podatak da je ban Josip Jelačić, u vrijeme rata s Ugarima, u nekoliko navrata odlazio i boravio kod obitelji Knežević u Svetoj Jeleni.²⁴ Naime, oni su bili u rodbinskim vezama, jer je Jelačićeva baka Cecilija sestra baruna Vinka Kneževića.

Nije sigurno kad su Vinkovi nasljednici prodali svoj svetojelenski posjed grofu Feštetiću. Rudolf Horvat navodi da se to dogodilo ubrzo nakon smrti Vinka Kneževića, a Zvonimir Bartolić donosi podatak da je grof Feštetić došao u vlasništvo Svete Jelene nakon smrti posljednjeg svetojelenskog Kneževića 1886. godine.²⁵ Podatak da je nakon smrti Vinka Kneževića svetojelenski posjed naslijedio njegov sin Ivan, donosi Vladimir Kalšan, te navodi da ga je Ivan prodao grofu Feštetiću 1857. godine, jer se na katastarskom planu iz 1859. godine kao vlasnik Svete Jelene već navodi grof Juraj Feštetić, ali da je prijenos

7. Položajni nacrt ostataka nekadašnje pavlinske crkve u svetoj Jeleni kraj Čakovca sa još postojećim svetištem, izradio ing. Stjepan Savić Nossan 1924. godine; brojem 1 označen je oltar iz vremena obitelji Knežević, a brojem 2 sarkofag baruna Kneževića (MK - UZKB - P, inv. br. 32659)

Layout plan of the remains of former Pauline church in Sveta Jelena near Čakovec, with the surviving sanctuary, made by engineer Stjepan Savić – Nossan in 1924; no. 1 marks the altar from the Knežević family period and no. 2 the sarcophagus of Baron Knežević (MK – UZKB – P, inv. no. 32659)

prava vlasništva proveden tek 15. rujna 1881. godine.²⁶ Međutim, Vjekoslav Klaić, opisujući sedamdesetih godina 19. stoljeća selo Sveta Jelena, navodi da se tu nalazi grad i imanje obitelji Knežević.²⁷ U vrijeme obitelji Feštetić taj kompleks se ruši, a ostaje jedino svetište samostanske crkve pretvoreno u kapelu sv. Jelene (sl. 8). Treba još napomenuti da je nakon prodaje posjeda Sveta Jelena, Štrigova ostala u vlasništvu obitelji Knežević.²⁸ Poslije Feštetića, u Svetoj Jeleni navodi se nekoliko vlasnika i korisnika, a danas je kapela s neposrednim okolišem u vlasništvu Muzeja Međimurja Čakovec.

Stanje provedenih istraživanja

Cijeli sklop prepoznat je kao iznimno vrijedan, pa su još 1924. godine na njemu provedena prva arheološka istraživanja (sl. 7). Njihov voditelj bio je Emil Laszowski, a djelomično su obuhvatila crkvenu lađu i bočnu kapelu, takozvani mauzolej obitelji Zrinski.²⁹ S radovima se ubrzo stalo, ali se 1990. godine iznova počelo s istraživanjima i obnovom kapele, a istovremeno su provedena i arheološka istraživanja.

U provedenim konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima u unutrašnjosti kapele, odnosno svetištu pavlinske crkve, pronađen je vrijedan gotički oslik datiran na kraj 14. stoljeća, koji je danas prezentiran.³⁰ Voditelj istraživanja bio je Ivan Srša iz Hrvatskog restauratorskog zavoda iz Zagreba. Tada su definirani zahvati u kapeli koji se vezuju uz obitelj Knežević, a to su: potpuno zazidavanje prozora na sjeveroistočnom i istočnom zidu svetišta, žbukanje i oslikavanje svetišta s prikazom motiva iluzionističke arhitekture, izgradnja oltara, kojem se poslije dograđuju dozidi sa sjeverne i južne strane, te gradnja grobnice baruna Vinka Kneževića (sl. 9).³¹

U sustavnim arheološkim istraživanjima od 1990. do 2002. godine otkriven je središnji dio nekadašnjeg samo-

stanskog kompleksa (sl. 10).³² Njihov voditelj bio je Josip Vidović, arheolog iz Muzeja Međimurja Čakovec. Prema pronađenim arheološkim strukturama možemo jasno definirati sljedeće funkcionalne cjeline: svetište samostanske crkve (kapela sv. Jelene), crkvena lađa, bočna kapela heksagonalnog tlocrta (takozvani mauzolej obitelji Zrinski), istočno samostansko krilo, sakristija, zapadno samostansko krilo, zvonik (?), južni hodnik samostana, klaustar, te djelomično sjeverno samostansko krilo, dok gospodarske građevine i ogradni zid kompleksa nisu istraženi. Kako izvještajna dokumentacija s tih istraživanja nije potpuna, u analizu rezultata uključena je očuvana grafička i fotografška dokumentacija. Potrebno je napomenuti da je gotovo nakon svake kampanje izrađena geodetska snimka pronađenih struktura, ali zbog određenih nedostataka, ti se grafički prikazi danas ne mogu preklapati tako da nam daju jasnu sliku stvarnog stanja na terenu. Očuvana dokumentacija o arheološkim istraživanjima je manjkava, zaključci koji se odnose na dataciju pojedinih struktura nisu ničim obrazloženi, a danas ih je nemoguće potvrditi bez ponovnog otvaranja lokaliteta. Treba upozoriti i na to da su pojedine strukture tijekom arheoloških istraživanja bile razgrađivane te su time nepovratno izgubljene, što sve otežava postupak valorizacije toga lokaliteta. Upravo su zato poduzeta revizijska arheološka istraživanja koja su provedena u dvije kampanje (voditeljica je bila Tajana Pleše iz Hrvatskog restauratorskog zavoda iz Zagreba), a obuhvatila su manji dio istočnog samostanskog krila i klaustara (sl. 12).³³

Izgled dvorca obitelji Knežević

Kako je navedeno, obitelj Knežević dobiva u vlasništvo nekadašnji samostanski kompleks na samom početku 19. stoljeća pa tada počinje njegova transformacija u privatnu plemićku rezidenciju, odnosno dvorac. Iako se ta

8. Kapela sv. Jelene u Šenkovcu (dokumentacija Muzeja Međimurja Čakovec, snimio Lacko Kronast, 1921.)
St. Helen's Chapel in Šenkovec (documentation of the Museum of Međimurje Čakovec, photo by L. Kronast, 1921)

9. Pogled na zaključak kapele sv. Jelene u Šenkovcu prije radova (preuzeto od IVANA SRŠE 1991., crno-bijela fotografija br. 1)
View of the Šenkovec chapel of St. Helen end, before conservation (taken from IVAN SRŠA 1991, black-and-white photo no. 1)

prilagodba samostanskih zgrada dogodila relativno nedavno, o njoj gotovo da i nemamo pouzdanih podataka. Za bolje shvaćanje problematike te građevinske transformacije treba uzeti u obzir memoare samog baruna Vinka Kneževića, iz kojih se jasno iščitava da njegova obitelj nije bila previše imućna, prema tome ne možemo ni očekivati da su zahvati bili takvog karaktera da bi potpuno negirali zatečenu građevinsku strukturu. Stoga je vjerojatnije da su zadržani osnovni volumeni nekadašnjih samostanskih zgrada, koji su u toj građevinskoj fazi samo prilagođeni ukusu novih vlasnika, pretpostavlja se prema tadašnjim standardima, koji su udovoljavali zahtjevima udobnog života jedne plemićke obitelji.

Veći zahvati, za koje imamo pouzdane podatke, bili su rušenje crkvene lađe, zvonika i bočne kapele, takozvanog mauzoleja obitelji Zrinski.³⁴ To se izgledno dogodilo ubrzo nakon što obitelj Knežević preuzima bivši samostanski kompleks, jer tih volumena na tlocrtu koji je datiran u 1809. godinu više nema.³⁵ Odluku da se oni sruše možemo tumačiti u kontekstu funkcioniranja plemićke rezidencije - vjerojatno ti volumeni više nisu bili potrebni za normalno funkcioniranje zdanja, ali to možemo pripisati i činjenici da su bili građevinski u lošem stanju. Navedeni

povijesni podaci o visokoj razini vlage u zidovima kompleksa, lošem stanju krova i svodova crkve te bočne kapele, potom korištenje sklopa kao vojnog skladišta i pekare, navode na zaključak da je cijeli kompleks u vrijeme kad ga dobiva barun Vinko Knežević već godinama bio sveden isključivo na gospodarsku namjenu, te eksploatiran bez redovitog održavanja ili bilo kakvih novih ulaganja u obnovu ili sanaciju. Možemo zaključiti da je tada uklonjeno ono što je bilo u izrazito lošem stanju i što nije bilo nužno za normalno funkcioniranje plemićke rezidencije, a da je ostalo u velikoj mjeri obnovljeno i sanirano.

Zasigurno je i svetište tada bilo u lošem stanju, ali se novi vlasnik ipak odlučio za njegovu zadržavanje, te se ono do danas potpuno očuvalo. Kako je crkvena lađa srušena, na mjestu nekadašnjeg spoja svetišta i lađe sagrađen je zid pa je svetište pretvoreno u dvorsku kapelu, koja u vrijeme obitelji Knežević u unutrašnjosti dobiva klasicističke oslike. Očuvani ulomak u zaključku svetišta prikazuje donju zonu stupova s izduženim bazama na tamnoj pozadini (*sl. 11*). Ti oslici poslije su većim dijelom uklonjeni, kako bi se mogao istražiti i prezentirati važniji i kvalitetniji sloj očuvanog kasnosrednjovjekovnog slikarstva. Takvo ili slično oblikovanje zasigurno je bilo

10. Geodetska snimka svih istraženih arheoloških struktura od 1990. do 2002. godine (dokumentacija Arheološkog odjela Muzeja Međimurja Čakovec)

Geodetic image of all investigated archaeological structures from 1990 to 2002 (documentation of the Museum of Međimurje Čakovec)

korišteno i u uređenju drugih dijelova dvorca, ali taj segment je nažalost danas trajno izgubljen.

Grobnica baruna Vinka Kneževića nalazila se u zaključku svetišta, ali je poslije uklonjena. Njezin tlocrt možemo vidjeti na prikazu koji je 1924. godine izradio Stjepan Savić Nossan (sl. 7). Ispod poda svetišta nalazi se još jedna zidana i svodena grobnica, koja se pripisuje starijoj, baroknoj građevinskoj fazi. U njoj su pronađeni dijelovi lje-

sova koji se oblikovanjem mogu pripisati 19. stoljeću, pa bi se moglo zaključiti da je i ta grobnica služila za ukop članova obitelji Knežević. No postoji mogućnost da su ti nalazi onamo dospjeli sekundarno, nakon rušenja grobnice baruna Vinka Kneževića.

O izgledu bivšeg samostanskog kompleksa u 19. stoljeću, odnosno u vrijeme kad je on već transformiran u stambenu rezidenciju obitelji Knežević, očuvano je ne-

11. Klasicistički oslik u unutrašnjosti kapele sv. Jelene, snimljeno pri arheološkim istraživanjima 1995. godine, snimio Siniša Novak (dokumentacija Arheološkog odjela Muzeja Međimurje Čakovec) *Neoclassical wall painting in the interior of St. Helen's Chapel, photographed during the 1995 archaeological investigations (documentation of the Museum of Međimurje Čakovec, photo by S. Novak)*

koliko katastarskih planova, tlocrta i crteža. Za pokušaj rekonstrukcije tlocrta dvorca obitelji Knežević, poslužit će nam već spomenuti tlocrt datiran u 1809. godinu, katastarski plan Šenkovca iz 1859. godine (sl. 2)³⁶ i tlocrt bivšeg samostanskog sklopa, odnosno dvorca, koji je 1880-ih godina izradio Ivan Ádám (sl. 3).³⁷

Za početak je proveden preklap snimki pronađenih arheoloških struktura s tlocrtom iz 1809. i katastrom iz 1859. godine (sl. 12). Vidimo da se gabariti samostana na tim prikazima iz 19. stoljeća ne poklapaju. Prema prvome, okvirna širina samostana iznosi 45, a dužina oko 40 metara, dok na drugome one variraju, pa je tako širina 41 metar, a ako joj se pridoda i erker prigraden uz sjeverno krilo, iznosi oko 50 metara, dok je dužina u južnom dijelu oko 46, a na sjevernom čak 60 metara. Kako je geodetska snimka izrađena za potrebe diobe posjeda (međa) u vlasništvu grofa Feštetića i baruna Kneževića, te se na njoj zapravo detaljno ucrtavaju samo građevine grofa Feštetića, postoji mogućnost da je geodet jednostavno zabilježio vanjske gabarite samostana i kapele bez preciznijeg definiranja odnosa, jer se jasno vidi da su građevine pravilno pozicionirane, no stvarno stanje pokazuje nepravilnosti u njihovim odnosima. Čini se da je geodet zamijenio dužinu i širinu samostana, jer vidimo da u dužini nedostaje oko pet metara, dok je u širini za okvirno toliko samostan širi od onoga zabilježenog 1859. godine. Tako dobivamo podatak da vanjske mjere samostana, bez prigradenih erкера, iznose 40 x 45 metara, s tim da je sjeverno krilo prilično razvučenog tlocrta te na tom mjestu dužina samostana iznosi oko 60 metara.

Katastarski plan iz 1859. godine zapravo je mnogo vjerodostojniji (sl. 2) i više odgovara stvarnom stanju pro-

nađenih struktura na terenu (uz uvažavanje odstupanja proizašlih iz mjerila u kojem je crtan). To nas navodi na zaključak da velik dio pronađenih arheoloških struktura, ponajprije istočnog i zapadnog samostanskog krila, pripada građevinskoj fazi prve polovice 19. stoljeća (sjeverno krilo nije istraženo).

Katastarski plan bilježi i po jedan rizalitni istak uz sjeverno i zapadno krilo dvorca, kojih na starijem prikazu nema. Sličnu dogradnju koja izlazi izvan osnovnog korpusa arhitekture vidimo i na spoju sjevernog i istočnog samostanskog krila. Ona je prije bila samo uz istočno krilo, ali čini se da je intervencijom poduzetom tijekom 19. stoljeća taj prostor dodatno proširen prema sjeveru. Tada se dograđuje i volumen uz istočni zid (zaključak) svetišta, koji je samo djelomično potvrđen u arheološkim istraživanjima. Sve te rizalitne istake i dogradnje možemo pripisati tom vremenu, a njihovo oblikovanje zasigurno je pratilo tada suvremene smjerove u graditeljstvu. Rizalitni istak na zapadnom krilu najvjerojatnije je bio neka vrsta portika, jer se jasno vidi da ispod njega prolazi put. Prema dosadašnjim spoznajama o dvorcu i rasporedu prostorija unutar njega, koji nam donosi Ivan Ádám, možemo zaključiti da je upravo taj istak/portik isticao glavni ulaz u dvorac.

Tlocrt Ivana Ádáma (sl. 3) prikazuje svojevrsnu idealnu tlocrtnu dispoziciju te ne uvažava evidentne nepravilnosti tlocrta. Ako ga sagledamo kao shemu, može nam dobro poslužiti za definiranje i identifikaciju pronađenih zidova. Vidimo da se raspored prostorija uvelike poklapa s ostacima temelja koji se pripisuju istočnom i zapadnom samostanskom krilu, te su prema tom tlocrtu izdvojene strukture pronađene u arheološkim istraživanjima, koje se pripisuju posljednjoj građevinskoj fazi kompleksa. Kako nije istraženo sjeverno samostansko krilo, njegova idealna rekonstrukcija dobivena je spajanjem katastarskog plana iz 1859. i tlocrta koji nastaje 1880-ih godina (sl. 13).

Tako vidimo da je očuvano svetište nekadašnje samostanske crkve, odnosno dvorska kapela, zadržalo unutarnju komunikaciju s osnovnim korpusom dvorca i u vrijeme obitelji Knežević, što je i logično, jer je bila njegov integralni dio (sl. 3). Ádámov tlocrt ne bilježi današnji ulaz u kapelu na njezinu zapadnom zidu pa se njegova uspostava može pripisati kasnijoj fazi, odnosno intervenciji grofova Feštetić nakon rušenja osnovnog volumena dvorca potkraj 19. stoljeća.

U tlocrtnoj dispoziciji bivšeg samostana vidimo da je zadržan koncept izgradnje oko unutarnjeg dvorišta, koje su okruživala tri krila, dok je na južnoj strani bio hodnik, koji je omogućavao kružnu komunikaciju unutar dvorca.

Većina prostorija imala je ulaz samo iz hodnika koji je zatvarao unutarnje dvorište, dok su samo tri prostorije zapadnog krila uz to imale i omogućenu komunikaciju između sebe. Hodnik je imao otvore prema dvorištu sa svih strana osim s južne, gdje je svjetlost ulazila kroz juž-

ni zid hodnika. Nekad se s južne strane toga zida nalazila crkvena lađa, a njezinim rušenjem on je postao vanjski južni zid dvorca. Prema očuvanim ostacima i dokumentaciji nije moguće preciznije reći je li hodnik prema dvorištu imao otvorene arkade ili samo prozore kroz koje je bio osvijetljen. Logičnijim se čini da su to bili prozori te da je hodnik bio topla veza između svih prostorija prizemlja. Prema dobivenoj idealnoj rekonstrukciji, pronađeni zdenac nalazio se u sredini dvorišta pa se može pripisati fazi barokne pregradnje, uz mogućnost da je korišten i u vrijeme obitelji Knežević.

Na spoju sjevernog i istočnog krila nalazila se velika prostorija, koja je tlocrtno bila dodatno naglašena rizalitim istakom. Zbog dimenzija i smještaja u vrijeme pavlina najvjerojatnije je služila kao refektorij. Na tlocrtu iz 1809. godine vidi se da je taj prostor imao proširenje samo na istočnom krilu te nas to može navesti na zaključak da je u vrijeme pavlina ta prostorija bila manja i da je obuhvaćala samo istočno krilo samostana, kao što je to slučaj s lepoglavskim zimskim refektorijem. Ista je prostorija tijekom prilagodbe građevine novoj namjeni morala biti iskorištena za neku reprezentativnu namjenu, poput svečane dvorane. Dokaz tome možemo naći i u navedenom podatku da je ta prostorija u vrijeme obitelji Knežević dodatno proširena izvan osnovnog korpusa dvorca, jer postojeća prostorija prema dimenzijama evidentno nije bila dostatna za novu namjenu. Teško je reći je li na katu formirana zasebna svečana/reprezentativna dvorana kao što je imaju drugi tada suvremeni dvorci, ali znamo da su se u vrijeme pavlina ondje nalazile ćelije redovnika koje su bile relativno skromnih dimenzija.

U vrijeme obitelji Knežević u dvorac se ulazilo kroz zapadno krilo, i to kroz pomalo skučen hodnik, koji se spajao sa središnjim hodnikom koji je okruživao unutar nje dvorište. Nasuprot ulazu, u istočnom krilu, nalazio se ulaz u pretpostavljenu svečanu dvoranu.

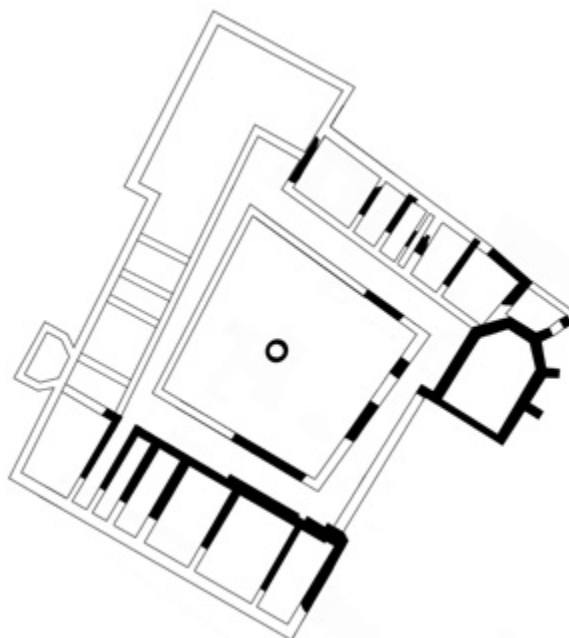
O tlocrtnoj dispoziciji prostorija na katu nemamo nikakvih podataka, a za pristup katu korišteno je stubište u zapadnom krilu koje vidimo na tlocrtu Ivana Ádáma. Najvjerojatnije je bilo zidano, ali ne možemo odbaciti ni mogućnost da je bilo drveno.

Oblikovanje vanjskih pročelja, u vrijeme kad kompleks dobivaju baruni Knežević, moralo je odavati barokne stilске forme. Međutim, pitanje je je li ono nakon transformacije sklopa u dvorac zadržano kao takvo ili je novi vlasnik uredio svoju rezidenciju u tada suvremenom klasicističkom oblikovanju. S obzirom na to da se tada proširuje pretpostavljena svečana dvorana i dvorcu se dograđuje erker uz sjeverno pročelje sjevernog krila i portik ispred glavnog ulaza, možemo slobodno zaključiti da je i ostatak vanjštine tada prilagođen novom oblikovanju.

Potrebno je još napomenuti da to što su pojedine pronađene arheološke strukture determinirane kao građevinska faza iz vremena obitelji Knežević, ne isključuje

12. Geodetska snimka ostataka samostanskog sklopa pronađenih u arheološkim istraživanjima provedenim od 1990. do 2002. te 2011. i 2012. godine (preklap izvela M. Grgurić), preklapljen s tlocrtom samostana iz 1809. godine i katastarskom snimkom iz 1859. godine (preklap izvela M. Korunek)
Geodetic image of the remains of the monastery complex found in archaeological investigations from 1990 to 2002, and 2011 and 2012, overlapping with the 1809 monastery layout and the 1859 cadastral plan (overlapping by M. Grgurić, M. Korunek)

13. Pretpostavljeni tlocrt dvorca obitelji Knežević u 19. stoljeću, izrađeno temeljem svih dostupnih podataka; crnom bojom označene su pronađene, a bijelom pretpostavljene arheološke strukture (izradila M. Korunek)
Presumed layout of the Knežević family mansion in the 19th century, based on all available data; black marks the found and white the presumed archaeological structures (drawing by M. Korunek)

mogućnost da veći dio njih nastaje i prije te da izvorno pripada starijoj, baroknoj građevinskoj fazi.

Zaključak

Obitelj Knežević pripadala je starom hrvatsko-ugarskom plemstvu, koje izvorno potječe iz Hercegovine, odakle se zbog osmanlijskih osvajanja seli u Hrvatsku, i to na Kravsko polje, gdje stječe posjede u Gračacu. Zbog vojnih zasluga članova obitelji Knežević, kraljica Marija Terezija dodjeljuje Martinu Kneževiću barunat i ugarsku magnatsku povelju 1763. godine. Njegovi sinovi početkom 19. stoljeća mijenjaju svoje posjede u Gračacu za one u Međimurju, odnosno za posjede čakovečkog pavlinskog samostana ukinutog 1786. godine. Tako su u svoje vlasništvo dobili sela Šenkovec, Mačkovec, Zasad, Knezovec, te veći dio sajmenog središta Štrigove i obližnjeg sela Leskovec, sa svim pripadajućim apertinencijama, kao i u vrijeme pavlina. U početku su vlasnici imanja bila sva braća Knežević, ali su Vinko i Ivan otkupili dijelove posjeda od svoje braće te su tako postali jedini vlasnici Svete Jelene i Štrigove. Oni su međusobno podijelili posjede u Međimurju, tako da je Vinko postao vlasnik Svete Jelene, a Ivan Štrigove. Iako je Vinko imao tri sina, na posjedu Sveta Jelena nakon njegove smrti navodi se samo Ivan, koji je vjerojatno bio njegov jedini nasljednik. Nakon njega posjed prelazi u vlasništvo grofa Feštetića, dok Štrigova ostaje u vlasništvu članova obitelji Knežević.

Vinko Knežević i njegovi nasljednici odigrali su tijekom prve polovice 19. stoljeća ključnu ulogu u očuvanju nekadašnjeg čakovečkog pavlinskog kompleksa. Iako su tada crkvena lađa, zvonik i bočna kapela, takozvani ma uzolej obitelji Zrinskih, bili srušeni, a svetište crkve je zazidano okvirno na mjestu nekadašnjeg trijumfalnog luka i pretvoreno u današnju kapelu sv. Jelene, taj se

zahvat ipak može smatrati pozitivnim, jer je cijeli sklop samostana očuvan i obnovljen evidentno poštujući začeeno stanje.

Danas se kompleks, osim kapele sv. Jelene, očuvao isključivo u arheološkom sloju. Analizom arheoloških struktura možemo zaključiti da velik dio pronađenih temelja arhitekture odgovara stanju nakon transformacije kompleksa u privatnu rezidenciju baruna Vinka Kneževića početkom 19. stoljeća. To se najbolje vidi kad se pronađeni temelji usporede s očuvanim katastarskim planovima i tlocrtom samostana, koji svi redom nastaju u 19. stoljeću. S obzirom na povijesne podatke o pregradnjama samostanskih krila i uz uvažavanje činjenice da obitelj Knežević nije bila toliko imućna da sruši samostan i na njegovu mjestu sagradi dvorac, za čime u konačnici nije bilo potrebe, možemo slobodno zaključiti da izdvojene arheološke strukture u velikoj mjeri pripadaju još baroknoj pregradnji samostana te da je ta tlocrtna dispozicija zadržana sve do njegova rušenja potkraj 19. stoljeća.

Građevinska faza kompleksa s početka 19. stoljeća do sada nije bila preciznije definirana, a nisu bile ni jasnije razlučene arheološke strukture koje pripadaju vremenu obitelji Knežević. Analizom dostupne dokumentacije, izvora i literature zaključeno je da je upravo ona bitna za preciznije determiniranje barokne građevinske faze nekadašnjeg pavlinskog sklopa. Uz to, unatoč tome što se sklop izvorno gradi za potrebe pavlinskog samostana, njegova transformacija u privatnu rezidenciju obitelji Knežević ipak nam je važna za upotpunjavanje slike o profanoj arhitekturi nižeg plemstva tijekom prve polovice 19. stoljeća na području Međimurja. Jedan od razloga je i činjenica da se veći dio toga tipa arhitekture na tom području nije očuvao do danas te je, općenito govoreći, slabo istražen i poznat. ■

Bilješke:

- 1 JOSIP BEDEKOVIĆ, 1752., između stranica 270 i 271.
- 2 AHAZU, IV D. 36; KAMILO DOČKAL, 1951., 175-196.
- 3 EMIL LASZOWSKI, 1928., 251-252; IVAN SRŠA, 1991., 1.
- 4 PAŠKAL CVEKAN, 1978., 67; IVAN SRŠA, 1991., 1.
- 5 NSK, R 3591; VELIMIR DEŽELIĆ, 1907., 64-65; EMIL LASZOWSKI, 1928., 252; KAMILO DOČKAL, 1951., 197; RUDOLF HORVAT, 1944., 239; ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008., 45; JOSIP VIDOVIĆ - BRANKA KOVAČIĆ, 2004., 3.
- 6 VELIMIR DEŽELIĆ, 1907., 64-66; ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008., 45.
- 7 NSK, R 3591; VELIMIR DEŽELIĆ, 1907., 64-65; KAMILO DOČKAL, 1951., 197; RUDOLF HORVAT, 1944., 216-217; ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008., 45.
- 8 NSK, R 4693/II, spis 4 - darovnica je datirana 21. lipnja 1805. godine; IVAN SRŠA, 1991., 1; KSENIJA PETRIĆ - TATJANA LOLIĆ, 2005., 7.
- 9 NSK, R 3591; VELIMIR DEŽELIĆ, 1907., 64-66; ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008.
- 10 ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008., 15-23.
- 11 ANTONIO SCHMIDT - BRETANO, 2006., 50.
- 12 Detaljnije u: ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008., 23-54.
- 13 CONSTANTIN VON WURZBACH, 1864., 147-148; KÁROLY ZRÍNYI, 1905., 113; RUDOLF HORVAT, 1944., 241; VLADIMIR KALŠAN, 2006., 210; VLADIMIR KALŠAN, 2008., 81; VLADIMIR BRNARDIĆ, 2007., 301-304.
- 14 ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008., 23-29 i 46-53.
- 15 EMIL LASZOWSKI, 1928., 252-253; RUDOLF HORVAT, 1944., 241; VLADIMIR BRNARDIĆ, 2007., 304.
- 16 VLADIMIR KALŠAN, 2008., 82; ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008., 11.
- 17 Cjeloviti natpis na ploči glasi: *Die redliche Gattin stifte diese Ruhestätte ihrem theuersten Freund den 27ten März*

1832 *Carolie Knezevich geb. Högger*; MK - UZKB - P, inv. br. 32658; objavljeno u EMIL LASZOWSKI, 1928., 254; KSENIIJA PETRIĆ - TATJANA LOLIĆ, 2005., 74; ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008., 11 i 83; VLADIMIR KALŠAN, 2008., 82.

18 VLADIMIR BRNARDIĆ, 2007., 302, f. 80.

19 VLADIMIR BRNARDIĆ, 2007., 302 i 308; ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008., 139.

20 EMIL LASZOWSKI, 1928., 253; ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008., 139; VLADIMIR KALŠAN, 2008., 82.

21 Cjeloviti natpis na ploči glasi: *EXCELLENZ VINCENZ BARON KNEZEVICH in get Helena Ritter des militarischen Maria = Theresien Orden K:K: wirklichen geheimen Rath und Kamerer. Inhaber des 3ten Dragoner = Regiments Vice Capitan der Königreiche Croatien, Dalmatien und Slavonica, und K:K: General des Cavallerie. Geboren im Jahre 1755 den 30 ten Novbr: gestor: 1832 den 11ten März zur Ruhe hiehas bestattet den 29ten März von seinen einzigen Sohne Ive*; MK - UZKB - P, inv. br. 32658; objavljeno u EMIL LASZOWSKI, 1928., 255.

22 VLADIMIR BRNARDIĆ, 2007., 302, 308.

23 ZML, IV. 17., kutija 17, fasc. 4, no. 71; ZML, IV. 17., kutija 13, fasc. 1, no. 10.

24 JOSIP NEUSTÄDTER, 1998., 74-75; ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008., 134-136.

25 RUDOLF HORVAT, 1944., 241; ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008., 120.

26 VLADIMIR KALŠAN, 2008., 82-83.

27 VJEKOSLAV KLAJČ, 1883., 182; ZVONIMIR BARTOLIĆ, 2008., 134.

28 O tome nam svjedoči očuvana nadgrobna ploča ispod pjevališta kapele sv. Jeronima u Štrigovi.

29 O tim istraživanjima detaljnije u: EMIL LASZOWSKI, 1924. a; EMIL LASZOWSKI, 1924. b; EMIL LASZOWSKI, 1928.

30 IVAN SRŠA, 1998., 123-150; JANEZ BALAŽIĆ, 2004., 18-60.

31 IVAN SRŠA, 1992., 35.

32 O tim istraživanjima detaljnije u: JOSIP VIDOVIĆ, 1990.; JOSIP VIDOVIĆ, 1991. a; JOSIP VIDOVIĆ, 1991. b, 34-35; JOSIP VIDOVIĆ, 1992. a; JOSIP VIDOVIĆ, 1992. b, 42-45; JOSIP VIDOVIĆ, 1993. a; JOSIP VIDOVIĆ, 1993. b, 41-42; JOSIP VIDOVIĆ, 1994., 29-32; JOSIP VIDOVIĆ, 1997; JOSIP VIDOVIĆ, 1998., 61-78; JOSIP VIDOVIĆ - BRANKA KOVAČIĆ, 2004.

33 O revizijskim istraživanjima detaljnije u: TAJANA PLEŠE, 2012.; TAJANA PLEŠE, 2013.

34 JOSIP VIDOVIĆ - BRANKA KOVAČIĆ, 2004., 3; KSENIIJA PETRIĆ - TATJANA LOLIĆ, 7; IVAN SRŠA, 130.

35 MOL, S 68, no. 0168; MARIJANA KORUNEK, 2014., 404-405.

36 Objavljeno u: KSENIIJA PETRIĆ - TATJANA LOLIĆ, 15 (donosi se 1857. godina); VLADIMIR KALŠAN, 2008., 25 (donosi 1859. godinu); MARIJANA KORUNEK, 2014., 404.

37 Objavljeno u: TAMÁS GUZSIK, 2003., 135; KSENIIJA PETRIĆ - TATJANA LOLIĆ, 18; TAJANA PLEŠE, 2012., 14; TAJANA PLEŠE, 2013., 14; MARIJANA KORUNEK, 2014., 408.

Izvori

ARHIV HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI, ZAGREB (AHAZU)

IV.d.36. - *Acta abolitionis Monesterii PP. Paulinorum S. Helenae ad Chaktornyam*

MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR, BUDAPEST (MOL)

S 68 - *Festetics család* - no. 0168, *Mappa partem conterminantium terrenorum Csaktornya et S. Helena exhibens*, izradio geometar Joan Szajdensvartz

MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR ZALA MEGYEI LEVÉLTÁRA (ZML) IV.17. - *Alispánok és szolgabírák előtti perek 1761-1848*

- Csillagh Lajos előtti perek, kutija 17, fasc. 4, no. 71

- Csesznák János előtti perek, kutija 13, fasc.1, no. 10

NACIONALNA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA, ZAGREB (NSK) R 3591 - Knežević, Vicko: *Biographie der Familie Knezevich*, 19. st., rukopis, Rijetkosti

R 4693/II, spis 4

Literatura

JANEZ BALAŽIĆ, *Poslikava v kapeli sv. Helene v Šenkovcu*, *Zbornik za umetnostno zgodovino XL* (2004), Ljubljana, 18-60.

ZVONIMIR BARTOLIĆ, *Memoari podmaršala baruna Vinka Kneževića od Sv. Jelene & dosje Zrinski mauzolej, Sjevernohrvatske teme*, knj. 9 (2008.), Čakovec
 JOSIP BEDEKOVIĆ: *Natale solum magni ecclesiae doctoris sancti Hieronymi (in ruderibus Stridonis occultatum, probatorum nihilominus historicorum, et geographicorum opinionibus, ac brevis illycanae chronologiae adjumento erutum atque cum vita ejusdem purpurati Dalmatae)*, Wiener Neustadt, 1752.
 VLADIMIR BRNARDIĆ, *Hrvatska vojnička obitelj - Kneževići od Svete Helene*, *Povijesni prilozi* br. 33 (2007.), Zagreb, 289-309.

PAŠKAL CVEKAN, *Čakovec i franjevci*, Čakovec, 1978.

VELIMIR DEŽELIĆ, *Memoiri baruna Vinka Kneževića*, *Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga arkiva*, godina IX (1907.), Zagreb, 44-73.

KAMILO DOČKAL, *Povijest pavlinskog samostana sv. Jelene u Čakovcu*, (1951.), rukopis, AHAZU, XVI 29b.7.

TAMÁS GUZSIK, *A pálosrendépítészete a középkori Magyarországon*, Budapest, 2003.

RUDOLF HORVAT, *Poviest Međimurja*, Zagreb, 1944.

EMIL LASZOWSKI, *Izvjestaj o istraživanju crkvice sv. Jelene kod Čakovca*, 23. - 25. 9. 1924. g. (1924. a), rukopis, preslika Arheološki odjel Muzeja Međimurja Čakovec

EMIL LASZOWSKI, *Izveštaj o istraživanju crkvice sv. Jelene i do nje grobne kapele Zrinskih (kod Čakovca)*, 17. - 20. 10. 1924. g. (1924. b), rukopis, preslika Arheološki odjel Muzeja Međimurja Čakovec

EMIL LASZOWSKI, Zrinski mauzolej u sv. Jeleni kod Čakovca, *Hrvatsko kolo*, knjiga IX (1928.), Zagreb, 244-259.

VLADIMIR KALŠAN, *Međimurska povijest*, Čakovec, 2006.

VLADIMIR KALŠAN, *Općina Šenkovec*, Čakovec, 2008.

VJEKOSLAV KLAČIĆ, *Zemljopis zemalja u kojih obitavaju Hrvati*, sv. III., Zagreb, 1883.

MARIJANA KORUNEK, *Pavlini samostan u Šenkovcu kraj Čakovca u povijesnim prikazima*, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 25, 2014., 397-412.

JOSIP NEUSTÄDTER, *Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od 1848.*, sv. II., Zagreb, 1998.

KSENIJA PETRIĆ - TATJANA LOLIĆ, *Sveta Jelena kod Čakovca - konzervatorska studija za projekt prezentacije lokaliteta*, Zagreb, 2005., dokumentacija Konzervatorskog odjela u Varaždinu

TAJANA PLEŠE, *Izveštaj o provedenim revizijskim arheološkim istraživanjima pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije i svih Svetih u Šenkovcu tijekom 2011. g., 2012.*, Zagreb, izvješće, dokumentacija Konzervatorskog odjela u Varaždinu

TAJANA PLEŠE, *Izveštaj o provedenim revizijskim arheološkim istraživanjima pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije i svih Svetih u Šenkovcu tijekom 2012. g., 2013.*, Zagreb, izvješće, dokumentacija Konzervatorskog odjela u Varaždinu

ANTONIO SCHMIDT-BRETANO, *Kaiserliche und k.k. Generale (1618 - 1815)*, Munchen, 2006.

IVAN SRŠA, *Šenkovec - kapela sv. Jelene*, *Izveštaj o rezultatima konzervatorskih istraživanja koja su izvedena na nutarnjim zidovima kapele u tijeku 1991. g.*, 1991., Zagreb, dokumentacija Muzeja Međimurja Čakovec

IVAN SRŠA, *Šenkovec - kapela sv. Jelene*, *Izveštaj o konzervatorsko-restauratorskim radovima koji su izvedeni na unutarnjim zidovima kapele sv. Jelene u Šenkovcu kraj Čakovca u tijeku 1992., 1992.*, Zagreb, dokumentacija Muzeja Međimurja Čakovec

IVAN SRŠA, *Rezultati konzervatorskih istraživanja u kapeli svete Jelene u Šenkovcu kraj Čakovca*, *Népek a Mura mentén - Völkeran der Mur - Ljudi uz Muri*, 2., 1998., Zalaegerszeg, 123-150.

GJURO SZABO, *Spomenici kotara Ivanec*, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, XIV, 1919., 22-96.

JOSIP VIDOVIĆ, *Sustavna arheološka istraživanja na položaju sv. Jelene u Šenkovcu 1990. godine*, izvješće o provedenim arheološkim istraživanjima, 1990., dokumentacija Arheološkog odjela Muzeja Međimurja Čakovec

JOSIP VIDOVIĆ, *Sustavna arheološka istraživanja na položaju sv. Jelene u Šenkovcu 1991. godine*, izvješće o provedenim arheološkim istraživanjima, 1991. a, dokumentacija Arheološkog odjela Muzeja Međimurja Čakovec

JOSIP VIDOVIĆ, *Arheološka istraživanja prostora Međimurja u 1990. godini*, *Muzejski vjesnik* 14, 1991. b, Kutina, 34-35.

JOSIP VIDOVIĆ, *Sustavna arheološka istraživanja na položaju sv. Jelene u Šenkovcu 1992. godine*, izvješće o provedenim arheološkim istraživanjima, 1992. a, dokumentacija Arheološkog odjela Muzeja Međimurja Čakovec

JOSIP VIDOVIĆ, *Arheološka istraživanja na položaju sv. Jelene u Šenkovcu*, *Muzejski vjesnik* 15, 1992. b, Bjelovar, 42-45.

JOSIP VIDOVIĆ, *Sustavna arheološka istraživanja na položaju sv. Jelene u Šenkovcu 1993. godine*, izvješće o provedenim arheološkim istraživanjima, 1993. a, dokumentacija Arheološkog odjela Muzeja Međimurja Čakovec

JOSIP VIDOVIĆ, *Nastavak sustavnih arheoloških istraživanja u Šenkovcu*, *Muzejski vjesnik* 16, 1993. b, Bjelovar, 41-42.

JOSIP VIDOVIĆ, *Sveta Jelena - Šenkovec 93.*, *Muzejski vjesnik* 17, 1994., 29-32.

JOSIP VIDOVIĆ, *Pavlini samostan u Šenkovcu*, katalog izložbe, Čakovec, 1997.

JOSIP VIDOVIĆ, *Sveta Jelena, Šenkovec 1990 - 1996*, Zbornik: *Népek a Mura mentén - Völkeran der Mur - Ljudi uz Muri - Ljudje ob Muri*, 2., 1998., Zalaegerszeg, 61-78.

JOSIP VIDOVIĆ - BRANKA KOVAČIĆ, *Sveta Jelena u Šenkovcu - lokalitet pavlinskog samostana u Šenkovcu*, 2004., Čakovec, elaborat, dokumentacija Konzervatorskog odjela u Varaždinu

CONSTANTIN VON WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, Wien, 1864.

KÁROLY ZRÍNYI, *Csáktornya monográfiája: a vár és város történetes az 1901 - iki népszámlálás*, Csáktornya, 1905.

Korištena dokumentacija

Ministarstvo kulture - Uprava za zaštitu kulturne baštine, Planoteka kulturne baštine - ISKB Teuta (MK - UZKB - P) - inv. br. 32658 - Tumač položajnom nacrtu ostataka nekadanje pavlinske crkve u Sv. Heleni kraj Čakovca, sa još postojećim sanktuarijem, izradio Stjepan Szavits Nossan 1924. godine

Abstract

Marijana Korunek

THE KNEŽEVIĆ FAMILY AND THE RENOVATION OF FORMER PAULINE MONASTERY IN ČAKOVEC IN EARLY 19TH CENTURY – INTERPRETING HISTORICAL RECORDS AND ARCHAEOLOGICAL TRACES

The Knežević family has its roots in the old Croatian-Hungarian nobility that originated from Hercegovina, where their main estate was in Broćno (Brotnjjo). As a result of Ottoman conquests and ongoing warfare, the family moved to Croatia, namely to Krbavsko Polje, where they gained hold of estates in Gračac. Thanks to the military record of some members of the family, in 1763 Maria Theresa issued Martin Knežević a Hungarian charter of nobility, granting him baronetcy. In the early 19th century, Martin's sons exchanged their estates in Gračac for those in Međimurje, i.e. for the estates of the Čakovec Pauline Monastery which was disbanded in 1786. This is how the family got hold of the villages of Šenkovec, Mačkovec, Zasad, Knezovec, and a larger part of the market centre of Štrigova with the nearby village of Leskovec, including all appurtenances of the former Paulines. Initially, the estates were owned by all the Knežević brothers, namely Vinko, Juraj, Antun, Ivan, Petar and Leopold, while the sisters, Marijana and Cecilija, were given dowries. Vinko and Ivan then bought portions of the estates in Međimurje from their brothers, thus becoming sole owners of Sveta Jelena and Štrigova with accompanying estates. They divided the Međimurje estates between themselves, whereby Vinko became the owner of Sveta Jelena and Ivan of Štrigova. Although Vinko had three sons, after his death only his son Ivan is recorded, probably as the sole heir to the estate of Sveta Jelena. After him, the estate passed down to Count Feštetić, whereas Štrigova remained in the hands of the Knežević family.

Vinko Knežević and his heirs played a vital role during the first half of the 19th century in preserving the former Čakovec Pauline Monastery. They transformed it into their private residence, a mansion to be precise, in accordance with the living requirements of this noble family. Buildings that were unnecessary, as well as those they considered to be beyond repair, were brought down. Nonetheless, even if the church nave, belfry and the side chapel – the so-called Zrinski Mausoleum – were demolished, and the sanctuary of the church walled up approximately

where the triumphal arch once was and turned into the present-day chapel of St. Helen, the intervention can still be considered a positive one, as the ensemble of the monastery was preserved and renovated, clearly, by respecting the condition in which it was found.

Today, the former monastery complex, save for the chapel of St. Helen, is preserved only in its archaeological layer. The first archaeological explorations were undertaken as early as 1924, while systematic investigations were conducted later, in the period between 1990 and 2002. As after these investigations it was still impossible to determine more precisely the archaeological structures, a revision archaeological research was launched and conducted in two campaigns of 2011 and 2012.

Having analyzed all available documentation, sources, literature and the structures revealed, it can be concluded that a major portion of the foundations that were discovered matches the condition of the architecture after it was transformed into a private residence of Baron Vinko Knežević, in the early 19th century. This is best witnessed when the discovered foundations are compared to the surviving cadastral plans and layout of the monastery, which all originated in the early 19th century. Given the historical records of the reconstructions of the monastery wings and considering the fact that the Knežević family was not wealthy enough to bring down the monastery and erect a mansion in its place – which ultimately proved unnecessary – we are at liberty to conclude that the majority of the found archaeological structures attributed to this phase also belongs to the Baroque renovation of the monastery. A portion of the structures, such as the bay windows, did originate in the 19th century. However, the basic spatial layout set in the Baroque period remained largely preserved until the building was demolished in the late 19th century.

KEYWORDS: *Čakovec, Šenkovec, Pauline monastery, mansion, Baron Vinko Knežević*

